

estudi precios. M'encanta de seure-hi. La llar de foc encesa i la tassa de te. Fer descansar els peus tot llegint un llibre o bevent una copa de vi. Aquesta és la meua idea del paradís. No m'agrada de sortir i haver de fer el paperina en actes on et conviden perquè facis de famós”.

A més, cal dir que, a Anglaterra, Branagh i Thompson no tenen el mateix reconeixement que han obtingut als Estats Units. El cineasta n'ofereix una possible explicació: “Cada dia em sento més irlandès. És una cosa evident. Em surt de dins. Per exemple, miro la pel·lícula que acabo de fer i em penso que és fruit d'un tipus d'imaginació cèltica. I després hi ha aquesta cosa tan curiosa dels anglesos i l'èxit, amb aquest constant sentiment de culpa col·lectiva”.

“Fa quatre dies encara teníem el nostre gran imperi. I ara som incapaços de guanyar una medalla d'or als Jocs Olímpics, perdem els partits de futbol i no guanyem premis Nobel. No tenim una indústria capdavantera. No som pioners. Però, en canvi, tenim un llegat i una herència i una història, que continua fent-nos voler creure que som líders mundials. I d'alguna manera això fa que estiguem constantment enutjats amb el nostre país. Margaret Thatcher va jugar amb aquest enuig amb una gran estretor de mires i d'una manera molt i molt petit-burgesa, i el resultat és una actitud molt confusa envers nosaltres mateixos i l'èxit. La premsa britànica, per exemple, no para de qüestionar-se sobre si és la pitjor premsa del món o no. És l'eterna discussió sobre si realment irriteren prou el

Branagh va establir rècords de taquilla amb la Royal Shakespeare Company fent de Hamlet. Ara li agradaria de portar aquesta obra a Nova York (Branagh ha pujat als escenaris nord-americans amb *A Midsummer Night's Dream* i *King Lear*) i després filmar-la.

personal. A Irlanda qualsevol personatge públic, es digui Liam Neeson o Stephen Rea, és considerat un heroi esportiu. Per molt lluny que visquin, no deixen de ser mai de la tribu. En canvi, quan vaig insistir a fer *Frankenstein* a Anglaterra, vaig tenir la sensació que la gent pensava: ‘Fes, fes, però no et pensessis pas que amb això et guanyaràs la nostra simpatia’.

Alguns consideraran Branagh un clàssic populista, uns altres un classicista popular. “De fet, a Anglaterra em consideren entre presumptuos i descarats”, comenta Branagh somrient. Els seus projectes actuals inclouen una possible reestrena de la seva obra teatral *Public Enemy* i, evidentment, més Shakespeare. Branagh va establir rècords de taquilla amb la Royal Shakespeare Company fent de Hamlet. Ara li agradaria de portar aquesta obra a Nova York (Branagh ha pujat als escenaris nord-americans amb *A Midsummer Night's Dream* i *King Lear*) i després filmar-la. “Sí he de portar *Hamlet* al cinema, m'estimo més de fer-ho ara que no pas d'aquí a uns anys”, afirma. I afegeix, sobre els seus plans: “Pel que fa a Shakespeare escenificat, i parlant a llarg termini, hi ha qui parla de fer *Macbeth*. M'encantaria d'interpretar un d'aquests malvats, com Iago o Ricard III. I l'*Ivànov* de Txèkhov és una obra que probablement també farà. Però ara mateix voldria fer una pel·lícula molt i molt tranquil·la. On no passés res, només gent que parla”.

Jay Carr / The Boston

©Globe-EL TEMPS

Traducció: Martí Estruch

Prometeu desencadenat

El dia 13 d'aquest gener ens arriba el *Frankenstein* de Kenneth Branagh, pel·lícula que es presenta, amb una suggerent campanya promocional, com la versió definitiva, i per primera vegada fidel, de la novel·la original. La gènesi de la llegenda literària en què es basa va ser entrellaçada una nit de tenebres. Al juny de 1816, Mary Wollstonecraft Shelley, filla de l'intel·lectual William Godwin i de la impulsora del moviment feminista Mary Wollstonecraft, havia viatjat fora d'Anglaterra amb el seu amant, Percy Bysshe Shelley. Amb Shelley, el profund i radical poeta romàntic que després es convertiria en el seu marit, Mary Wollstonecraft vivia un vehement romanç que els havia envoltat d'escàndol (Shelley era casat). Per poder fugir del sufocant ambient anglès, la parella va decidir anar a Ginebra. Al costat del llac Léman, hi havia la vila de Diodati. Allí els esperava el símbol vivent de l'època:

La relació del mite de Frankenstein amb les més diverses manifestacions culturals ha estat molt fluida al llarg d'aquest segle. La més intensa i prolífica l'ha mantingut amb el cinema.

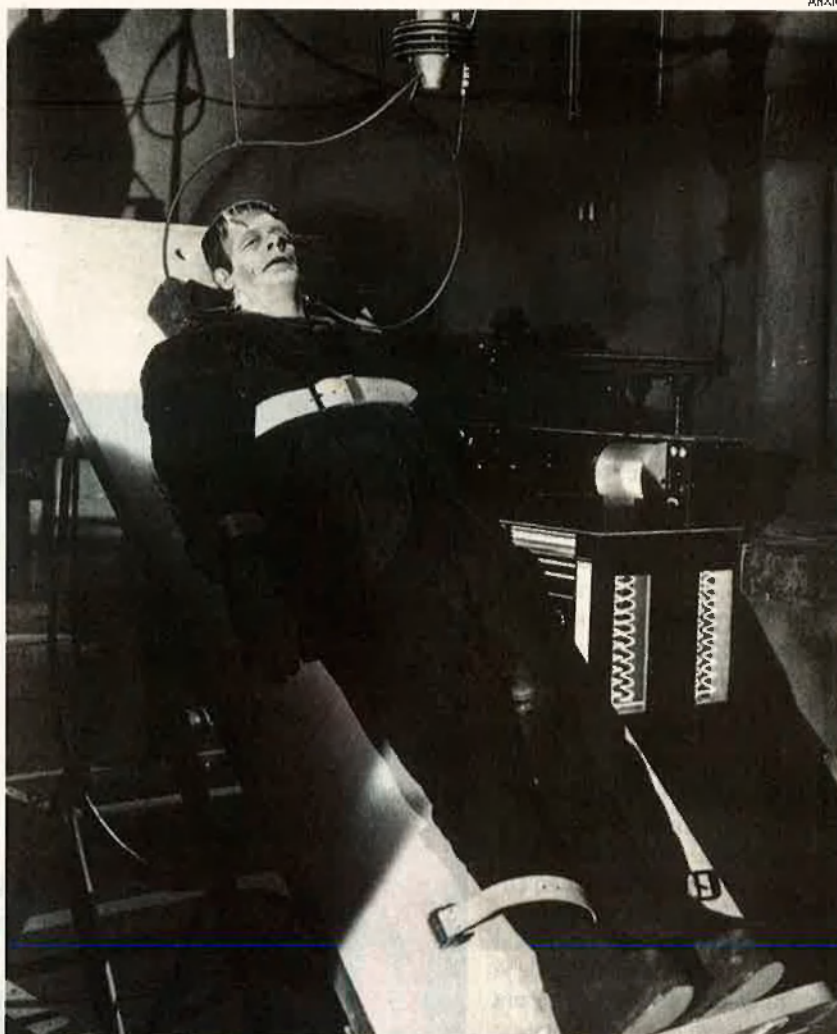
Lord Byron, el poeta tocat per Cal·líope, la musa d'Homer.

Byron era considerat aleshores a Anglaterra com un geni demoníac i intel·ligent, seductor i perillós. Una nit d'aquell juny, Byron, Shelley, Mary Shelley i l'inquietant doctor Polidori, secretari de Byron, es trobaven reunits i lligats pels corrents interns que propicia el làudanum, opiaci de moda a les acaballes de la passada centúria. Byron va proposar un repte: crear una història de terror inigualable, que fóra capaç de convertir en cristall trencadís les essències de l'ànima del lector. Cadascú havia de fer un conte. I fou el de Mary Shelley el guanyador, el que va superar el de Byron (aquest seria *El vampir*, que publicaria després de mort Byron el seu secretari Polidori) i els dels altres. Tractava d'un científic obsessiu que portava al món una criatura artificial i més tard l'abandonava a la seua sort. Es deia *Frankenstein o el modern Prometeu*.

Més enllà de la literatura. Mary Shelley va basar la seua creació inspirant-se en Prometeu, un tità de la mitologia grega que va ensenyar a la humanitat l'ús del foc i la va salvar del diluvi que va provocar Zeus per a castigar els pecats dels homes. Prometeu va transmetre a aquests tots els coneixements i les arts. Això va enfurismar Zeus, que va crear Pandora, la primera dona mortal, i la va lliurar a Epimeteu, germà de Prometeu. Quan Pandora va obrir la caixa que Zeus li havia confiat, tots els mals i les desgràcies imaginables van afligir el món. Zeus es va venjar de Prometeu encadenant-lo a una columna i fent que una àguila li devorara el fetge cada dia, fins que fou alliberat per Hèrcules. Com Prometeu, el doctor Frankenstein també prenia als déus un element sagrat i l'oferia a la humanitat: la vida. I com va succeir amb Prometeu, el seu gest causaria tot tipus de desastres.

Amb un to decididament romàntic, que es desenvolupava entre teranyines ambientals gòtiques, *Frankenstein* va passar de ser un conte a una arrabassadora novel·la. En els anys següents a la gestació de la història, la tragèdia va anar perseguint aquells que van estar junts a la vila de Diodati el 1816. Un per un, Byron, Shelley, Polidori, tots anaren morint per distintes causes. Solament Mary Shelley els va sobreviure; es va quedar sola amb el monstre que va crear. El pensament que una maledicció perseguia els qui van participar en la construcció del mite de Frankenstein encara avui escomet els seguidors del folklore romàntic. La nit en què es va idear la criatura, s'ha convertit gairebé en un episodi tan famós com la mateixa creació. Pel·lícules com *Haunted Summer*, *Gothic*, *La verdadera historia de Frankenstein* o *Remando al viento* han fabulat al voltant de la fosca inspiració que es va viure la nit de la reunió ginebrina i que va fer que brollara del no-res una ficció tan boirosa com la de *Frankenstein*.

L'impressionant èxit que gairebé immediatament va tenir la novel·la de Mary Shelley va propiciar que altres arts se sentiren temptades de captar l'atmosfera del llibre. Així doncs, el 1823, naixia la primera adaptació al teatre de l'obra literària, que es va presentar a l'English Opera House de Londres. Es deia *Presumption, or the fate of Frankenstein*. Va ser molt ben rebuda, com la mateixa Mary Shelley assegura en la seua correspondència personal, on descriu l'impacte que aquesta tragèdia escènica va tenir sobre el públic. La primera producció no anglesa que es va realitzar sobre la llegenda del monstre es deia *Le monstre et le magicien*, i va ser una obra teatral presentada a París al 1826, on ja es començava a desvirtuar la història original: el monstre era creat amb la utilització de la màgia negra, i no hi intervenia en absolut l'element científic del llibre. Aquestes adaptacions van constituir la ignició que va omplir d'obres

La figura de Frankenstein ha estat font d'inspiració constant per a les arts. Des de les poètiques produccions de la Universal fins als còmics de Berni Wrightson, la tortura del mite creat per Mary Shelley ha dirigit la mà dels més diversos creadors.

prometeiques els escenaris de les grans ciutats europees.

Però és el cinema el terreny on la creació de Mary Shelley regna per excel·lència. L'expressionisme alemany va ser font de vida per a les millors pel·lícules fetes sobre Frankenstein, en el cinema de Hollywood dels anys 30 i 40. El contingut d'aquest art es caracteritza per ser generalment grotesc i inversemblant. Protesta contra el naturalisme i l'impressionisme, l'expressionisme primigeni es ramificava abraçant la literatura, la pintura i l'escultura. Més tard, totes les obres mestres de la tortura interior i de la sinuositat visual més negra que ha conegut el cinema de terror serien signades per cineastes unguits amb les ombres de l'expressionisme. No es podrien entendre els millors exemples en cel·luloide protagonitzats per Frankenstein si abans no hagueren existit *El gabinet del doctor Caligari*, *Homunculus*, *El Golem* (que va inspirar a Boris Karloff la seua manera de caminar en les seues encarnacions de Frankenstein), *Metrópolis* (on apareixia per primera vegada la figura del científic boig) o *El hombre de las figuras de cera*. Les lliçons que grans savis de l'expressionisme com Fritz Lang, Robert

Wiene o Paul Wegener impartien amb les seues pel·lícules seria ben apresada pels directors nord-americans.

El metratge d'un mite. Els dos primers films on es va abordar la criatura de Mary Shelley van ser *Frankenstein* (1915) i *Life without soul* (1915), que servirien de prefaci al *Frankenstein* de James Whale (1931), el gran clàssic de la productora Universal que consagraria l'actor Boris Karloff. Va servir també per a consolidar el poder i la genialitat de la productora per a elaborar cinema macabre. Completament allunyada de la novel·la original, *Frankenstein* no desmereix respecte al llibre: poques vegades el cinema ha mostrat tanta poesia del dolor en una cinta que ha esdevingut imprescindible. La següent filmació és segurament la millor de la sèrie de Frankenstein, i les regnes d'aquesta obra van estar també dominades per James Whale i Boris Karloff, el cavaller de la tristesia. Es tractava de *La novia de Frankenstein* (1935), homenatge –i paròdia alhora– al cinema d'horror, molt influïda per la magnificència creativa d'*El gabinete del doctor Caligari*. Lamentablement, la qualitat de les creacions fílmiques de la Universal que tractaven les desventures de la criatura anaren decaïent a mesura que s'imposava la comercialitat.

La productora britànica Hammer va prendre el relleu a la Universal quan aquella no va poder donar més de si, i va inaugurar la seua pròpia saga amb *La maldición de Frankenstein* (1957), protagonitzada pels molts efectius Peter Cushing i Christopher Lee. El director era el gran Terence Fisher, artesà que va crear el segell de la casa, incidint en ambients gòtics desbordants de depravació romàntica. En tota la sèrie de la Hammer es dona un canvi important: es descuida el rol del monstre (es considera que ja ha estat suficientment ben tractat) i s'emfasitza el del doctor Frankenstein. Possiblement, la Hammer va aconseguir un dels seus cims a *La maldad de Frankenstein* (1964), àgil exercici d'estil del director Freddie Francis, que es cabussa en la complexa i arrasada formació interna de Víctor Von Frankenstein. Una vegada acabat el domini de la Hammer al camp del terror, únicament una pel·lícula ortodoxa mereix ser destacada en el tractament de la representació del monstre: *La verdadera historia de Frankenstein* (1974), on els guionistes creen un intricat paral·lelisme entre els exímis companys de Mary Shelley en la nit de creació de la

novel·la i els ombrívols personatges de l'obra.

Els altres Frankenstein. La penosa comèdia *Abbot y Costello contra los fantasmas* (1948) ens demostra que el cinema sap esforçar-se sense límits per extraure fins a l'última unça d'argent d'allò que produeix diners. La pel·lícula d'Abbot i Costello inaugurava una sèrie de monstres de Frankenstein alternatius, entre els quals, encara que no és el cas més comú, l'espectador curiós pot trobar aportacions cinematogràfiques interessants. Per exemple, *Carne*

ARXIU

Pel·lícules com 'El horror de Frankenstein' (1970), (a la foto), formaven part de la sèrie que la productora anglesa Hammer va dedicar al monstre. A banda, la imatge de Frankenstein ha estat utilitzada en subgèneres com l'underground, el gore o el porno.

para Frankenstein (1974), important avaluació de la llegenda del monstre realitzada per Paul Morrissey, estret col·laborador d'Andy Warhol, que incideix en la irresponsabilitat malaltissa inherent al mite de Frankenstein. La comèdia *El jovencito Frankenstein* (1974), dirigida pel coneador de la rialla més histriònica, Mel Brooks, i la sèrie humorística de televisió *The Munsters*, van ser també agradables contribucions fílmiques. I entre les més peculiars, destaquen la ultra-gore *Frankenhooker* (1990), el musical de culte *The Rocky Horror Picture Show* (1975), *Jesse James conoce a la hija de Frankenstein* (1965), considerada una de les pitjors pel·lícules de tots els temps, *Furankenshutain tai Baragon* (1974), el Frankenstein japonès, o, més difícil encara, *Les experiències eròtiques de Frankenstein* (1972), el Frankenstein porno. A banda del cinema, la criatura de Mary Shelley ha estat revisada per la literatura (*Frankenstein desencadenado*, de Robert Aldiss, obra que va inspirar una pel·lícula recent homònima de Roger Corman), pel rock (el grup nord-americà B-52'S té al seu LP *Whammy* un tema on els músics bramen desesperadament desitjant ser fills de Frankenstein), i especialment pel còmic. Els dibuixants Neal Adams i Bernie Wrightson han explorant densament la sang i la carn del monstre en distints treballs. Especialment Wrightson, que va il·lustrar una bellíssima edició de la novel·la de Shelley en una edició tempestuosament lírica. Segons la campanya promocional del *Frankenstein* de Brannagh, seran els mateixos aspectes del mite que obsessionaven Wrightson (els més barrocs, romàntics i tortuosos dels que inundaven la novel·la) aquells que han il·luminat la seua recreació fílmica. Adaptació última, fins ara, del malson poètic d'una dona avançada al seu temps que va prendre cos, al capdavant, en la solitud d'una criatura incompresa rebutjada pel seu pare. **Joan M. Oleaque**